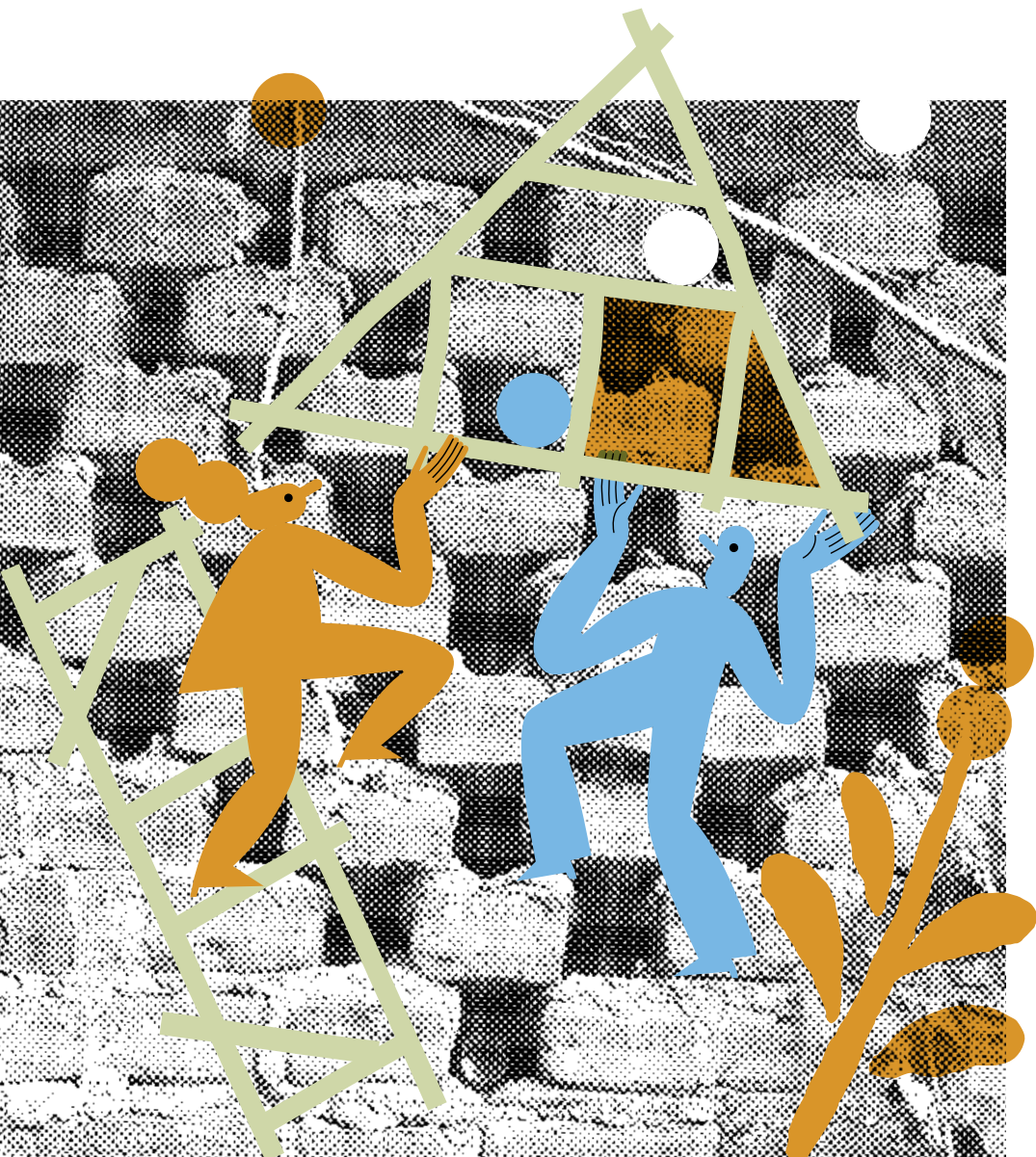

POLIGON
ARHITEKTURE

Međimurska
tradicijska arhitektura
kao inspiracija

Fond: Europski socijalni fond
Poziv: Umjetnost i kultura online
Korisnik: Udruženje arhitekata Međimurja
Projektni partner: Grad Čakovec
Ukupna vrijednost projekta: 469.280,00 kn / bespovratna sredstva osigurana iz Europskog socijalnog fonda (85%) i Ministarstva kulture i medija - državnog proračuna RH (15%)
Razdoblje provedbe projekta: 12 mjeseci (15. 6. 2021. – 15. 6. 2022.)
Zadane ciljne skupine sudionika: mlađi od 25 i stariji od 54 godine

Tematski blok 2 – Međimurska tradicijska arhitektura kao inspiracija

Sudionici

Asja Balić, Vanesa Belše, Luka Bodulica, Tea Bunić, Nika Capan, Sara Denžić, Mihael Gunc, Marta Hajdarović, Ema Hatlak, Magdalena Keljar, Ela Knezić, Zara Krištofić, Rafael Lajtman, Ivan Leček, Karla Lovrenčić, Matea Maderić, Ivan Borna Miličević, Franka Moharić, Karlo Murković, Jelena Novak, Petra Novak, Petar Ovčar, Lorena Pandurić, Kneja Pokrivač, Iva Ružić, Vida Ružić, Martina Sokač, Katarina Šajnović, Sara Šestan Merdanović, Petra Trstenjak, Adela Vaser, Ivona Vinček, Iva Zadravec, Fran Žganec

Predavači, voditelji radionica i tribine

Marija Dekar, mag.ing.arch.
Silvija Pranjić, dipl.ing.arh.
Blanka Levačić, dipl.ing.arh.
Maša Bajc, mag.art.
Janja Kovač, mag.ethnol. et anthrop

Autori tekstova

Marija Dekar, mag.ing.arch.
Silvija Pranjić, dipl.ing.arh.
Blanka Levačić, dipl.ing.arh.
Maša Bajc, mag.art.

Autori fotografija

sudionici projekta, predavači, voditelji radionica, fototeka Etnografskog odjela Muzeja Međimurja Čakovec, arhiva Zavoda za prostorno uređenje Međimurske županije, Bojan Damiš, Damjan Kolarek, Miloš Kolundžija, Dubravko Lesar, Dora Ramušćak, Ivan Žižek

Autori projekta

Blanka Levačić, dipl.ing.arh., voditeljica projekta
Silvija Pranjić, dipl.ing.arh.

Dizajn, ilustracije i prijelom

Ana Kovačić, dipl.diz.

Tehnička podrška

Ivan Latin, multimed.teh.

Tisak

grafički obrt STUDIO P

Naklada

250 primjeraka / 2022.

Web

www.poligonarhitekture.org

Facebook

@PoligonArhitekture

e-mail

info@poligonarhitekture.org

Zahvale

Za suradnju pri organizaciji i provedbi aktivnosti: Graditeljska škola Čakovec, Gimnazija Josipa Slavenskog Čakovec, Srednja škola Prelog, Srednja škola Čakovec, Međimursko veleučilište u Čakovcu
Za stručnu pomoć i ustupanje fotografija: Zavod za prostorno uređenje Međimurske županije, Muzej Međimurja Čakovec (MMC) – Etnografski odjel
Za ustupanje radnih materijala: Graditeljska škola Čakovec, CREDU – Pogranični program izobrazbe u strukovnom školstvu u polju tradicijskih načina gradnje (voditelj arhitekt Zoran Pazman)
Za stručno vodstvo pri obilasku Matulovog grunta u Frkanovcu: zaposlenici Međimurske prirode i arhitektica Anja Zanjko
Za suradnju tijekom projekta: članovi Udruženja arhitekata Međimurja, zaposlenici Grada Čakovca

O Projektu

Poligon arhitekture pod vodstvom Udruženja arhitekata Međimurja i Grada Čakovca kroz predavanja, radionice i javne tribine te materijalizacijom ideja stvaranjem brošura i prostorne intervencije pridonosi razvijanju kreativnog mišljenja, znanja i vještina iz područja urbanizma i arhitekture. Iskustva starijih doprinos su i inspiracija daljnjim promišljanjima o prostoru, a uključivanjem u projekte u vlastitoj zajednici mladi postaju dio društvenih i prostornih transformacija.

Koji su glavni ciljevi projekta Poligon arhitekture?

Učiti iz prošlosti

Prostori gradova i sela, njihove ulice, trgovi, parkovi, kroz vrijeme se mijenjaju pri čemu vrijedni ambijenti ponekad nepovratno nestaju. No, njihov trag i dalje postoji u fotografijama, nacrtima, ali i u memoriji stanovnika. Osvijestimo li sjećanja na nekadašnji izgled i načine korištenja možemo bolje razumjeti sadašnje stanje prostora te eventualne izgubljene kvalitete reinterpretirati i ponovno oživjeti, jer naše današnje odluke, ulaganja i način planiranja određuju kakvo ćemo prostorno i društveno naslijeđe ostaviti budućim generacijama.

Razumjeti arhitekturu i urbanizam

Arhitektura i urbanizam su, kao složeni spoj inženjerstva i umjetnosti, nedovoljno prisutni u hrvatskom obrazovnom sustavu i javnosti općenito. Arhitektonsko-urbanističke radionice, izložbe i rasprave uglavnom su koncentrirane na uski krug ljudi iz struke. Svijest javnosti o urbanističkim, kulturnim, povijesnim i umjetničkim vrijednostima prostora koji ih okružuje potrebno je poticati kako bi stanovnici u većoj mjeri bili u mogućnosti kvalitetno prosuđivati i utjecati na prostorne odluke.

Osnažiti graditeljske vještine

Postoji duga tradicija međimurskih graditeljskih vještina čije se bogatstvo može iščitati i iz očuvanih primjera tradicijske arhitekture. No bilježi se trend

sve manje zainteresiranosti mladih da u svom obrazovanju odaberu neku od strukovnih (graditeljskih) zanimanja. Poligon arhitekture kroz svoje aktivnosti želi popularizirati i osnažiti upravo i ta znanja bez kojih je kvalitetna izvedba u prostoru nemoguća.

Afirmirati manje gradove i sela

U manjim naseljima kontinentalne Hrvatske postoji nedostatak kulturnih sadržaja arhitektonsko-urbanističke tematike. Iako su mnogi programi tijekom pandemije prešli u virtualni oblik te je moguće sudjelovati u njima bez obzira na lokaciju, malo je onih koji tematiziraju prostor Čakovca i Međimurja. Udruženje arhitekata Međimurja projektom Poligon arhitekture nastoji educirati javnost, posebice mlade, ali i afirmirati kvalitete urbanizma i arhitekture međimurskih gradova i sela izvan granica županije.

Poligon arhitekture sastoji se od 4 tematska bloka:

blok 1: Doživljaji prostora grada (za starije od 54)

blok 2: Međimurska tradicijska arhitektura kao inspiracija (za mlade od 25)

blok 3: Ideja i koncept u projektiranju (za mlade od 25)

blok 4: Iz virtualnog u fizički prostor (za mlade od 25)

Ova brošura pregled je rada i zaključaka bloka **Međimurska tradicijska arhitektura kao inspiracija**.

O tematskom bloku Međimurska tradicijska arhitektura kao inspiracija

Tradicijska arhitektura često se naziva i predajnom arhitekturom jer su se znanja i vještine prenosile predajom sa generacije na generaciju. Ona je arhitektura bez arhitekata, arhitektura malih pomaka, sklada i primjerenosti. Međuovisnost, interakcija i sklad čovjeka i prirode vidljiv je u svim mjerilima, od razvoja naselja, organizacije seoskih imanja i kuća do načina gradnje i upotrebe materijala.

Gospodarske i društvene prilike od sredine 20. stoljeća pa do danas dovele su do naglog prekida s tradicijskom arhitekturom, te je njen najveći dio nažalost uništen, a time i dio našeg kulturnog i prostornog identiteta. Upravo zato, težnja ovog tematskog bloka je ojačati svijest o postojanju, principima i kvaliteti tradicijske arhitekture kako bi ju u budućnosti mogli razumjeti, razvijati i štiti.

U aktivnostima je sudjelovala skupina od tridesetak srednjoškolaca i studenata koji su kroz predavanja, radionice i gradsku javnu online tribinu, a pod vodstvom tima arhitekata, fotografa i etnologa, istraživali tradicijsku međimursku arhitekturu kroz tri mjerila:

**mjerilo naselja
mjerilo seoskog imanja
mjerilo kuće i materijala.**

Fokus je stavljen na stambeno graditeljstvo s pripadajućim gospodarskim građevinama, jer upravo je ono najugroženije, najbrže se ruši i nestaje. Sakralne građevine i ostalo profano graditeljstvo poput javnih građevina, dvoraca, kurija i mlinova, ovom prilikom nisu obrađivani.

Tijekom terenskih obilazaka analizirali su se i fotografirali primjeri tradicijske arhitekture, njihov položaj u naselju, međusobni odnosi i odnosi prema novijim građevinama. Načini rada, opažanja i zaključci prikazani su i objedinjeni u ovoj brošuri, a sve sa ciljem približavanja obrađene tematike mladima.

Literatura korištena za istraživanje

- Kerecsenyi, E. (1982.): Povijest i materijalna kultura pomurskih Hrvata, Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta
- Gönczi, F. (1995.): Međimurje: Ljudi, vjerovanja običaji, Čak, Čakovec
- Salopek, D. (1974.): Arhitektura bez arhitekta, Savez arhitekata Hrvatske, Zagreb
- Živković, Z. (1992.): Hrvatsko narodno graditeljstvo, Zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb
- Lončar-Vicković S., Stober D. (2011): Tradicijska kuća Slavonije i Baranje, priručnik za obnovu, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku Građevinski fakultet Osijek
- Grgan-Makovec, J. (2017.): „Prostorno planiranje i promjena izgrađene strukture ruralnih prostora Međimurskoj županiji - funkcije u naseljima koje su mijenjale njihovu fizionomiju“, članak
- Marković, M. (1972.): „Kroz međimurska naselja“, KAJ časopis za kulturu i prosvjetu, broj 5, Zagreb
- Šimunović, Z. (1972.): „U spomen međimurskoj hiži“, KAJ časopis za kulturu i prosvjetu, broj 5, Zagreb
- radni materijali Graditeljske škole Čakovec za projekt CREdu - Pogраниčni program izobrazbe u strukovnom školstvu u polju tradicijskih načina gradnje (2011)
- prostorni planovi

Ciklus od tri predavanja zamišljen je kao kratka teorijska priprema za radionice.

O međimurskoj tradicijskoj arhitekturi

(Marija Dekar, mag.ing.arch.)

Međimurje, sa svojom povoljnom topografsko-geološkom pozicijom između dviju rijeka, Mure i Drave, sa ravničarskim dijelom nekadašnje Panonske nizine i brežuljkastim dijelom Gornjeg Međimurja, oduvijek je pružalo ugodan i plodonosan život. Stanovnici ruralnih naselja koristili su dane prirodne mogućnosti kraja, koristeći drvenu građu iz okolnih šuma za gradnju kuća i pomoćnih građevina, zemlju za oblaganje zidova i slamu za pokrivanje krovova. Svatko je sam sebi gradio kuću ili uz pomoć lokalnog meštra, a znanja i zanat su se prenosili među generacijama čime se osnaživala zajednica. Naselja su nastajala uz glavnu prometnicu, sa gusto postavljenim parcelama jedna uz drugu u središnjem i južnom dijelu Međimurja, te rastrkanim prostornim principom u brežuljkastom dijelu. Veza između izgrađenog prostora i poljoprivrednih površina u njihovom nastavku, ali i podalje od njega bila je vrlo snažna i činila je okosnicu seoskog gospodarstva.

Spoj tradicije i suvremenog u arhitekturi

(Silvija Pranjić, dipl.ing.arch.)

Neki principi gradnje tradicijske arhitekture kao što su korištenje lokalnih materijala, primjena znanja i vještina lokalnog stanovništva, te gradnja građevina primjerenih veličina postaju sve aktualniji i danas. Veliki izazovi suvremene arhitekture kao što su klimatske promjene koje snažno utječu i mijenjaju način promišljanja i gradnje kuća, ali i problem neusklađenosti i nedostatka potrebnih graditeljskih vještina mogli bi se smanjiti preuzimanjem opisanih principa gradnje iz tradicijske arhitekture, što su poneke suvremene arhitektonske prakse počele i primjenjivati.

Preostali primjeri tradicijske arhitekture odjek su života naših predaka, pa time i dio našeg kulturnog i prostornog identiteta kojeg je potrebno štiti i razvijati. Osim rijetkih primjera gdje se i dalje koriste za svoju izvornu funkciju, npr. za stanovanje, zadržati u prostoru ih možemo samo ako im udahnemo novi život ispunjavanjem novim sadržajima primjerenim današnjim potrebama.

Ruralni prostori u fotografskoj umjetnosti

(Maša Bajc, mag.art.)

Fotografija je prvi medij koji je omogućio objektivno bilježenje prostora. Već od druge polovine 19.st. koristi se kao sredstvo dokumentiranja u topografskim istraživanjima, na ekspedicijama i putovanjima te služi za arhiviranje i katalogiziranje ljudi, mjesta, prirodnih fenomena i sl.

Fotografije mogu služiti kao surogati za izravno promatranje pomoću kojih možemo raditi analizu prostora, naselja i građevina. Dokumentiranje ruralnih naselja, seoskog gospodarstva i tradicijske arhitekture vezano je uz pejzažnu fotografiju. Poznavanje žanra, tipa i namjene fotografije pomaže u razumijevanju konvencija prikazivanja i čitanja slike.

Raznolikost ruralnih naselja

Raznolikost međimurskih ruralnih naselja sukladna je raznolikosti prirodnih obilježja pojedinih dijelova Međimurja i ljudskog djelovanja.

U zapadnom, brežuljkastom Gornjem Međimurju, disperznost i nepravilnost naselja odgovor je na topografiju terena međimurskih gorica pri čemu je osnova identiteta isprepletenost naselja s vinogradima, voćnjacima, šumarcima i potocima. Orijentacije kuća prema ulici variraju, a atraktivnost krajobraza stvara i atraktivne vizure.

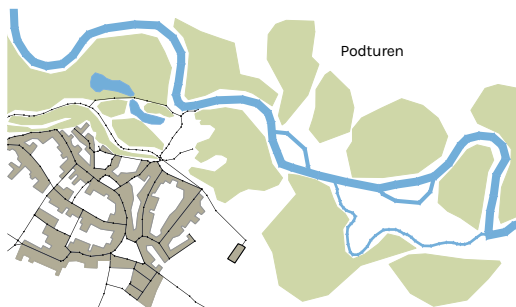
Raštrkanost naselja Gornjeg Međimurja

Ruralna naselja, posebice u panonskim predjelima, formirala su se često duž glavne ulice, s izduženim parcelama i kućama koje su užom stranom orijentirane na ulicu. Takvu strukturu susrećemo prvenstveno u središnjem Međimurju u naseljima Vratišinec, Mačkovec, Gardinovec, Belica, Domašinec, Črečan i drugima, gdje je vidljiva i manja širina parcela u odnosu na one u Gornjem Međimurju.

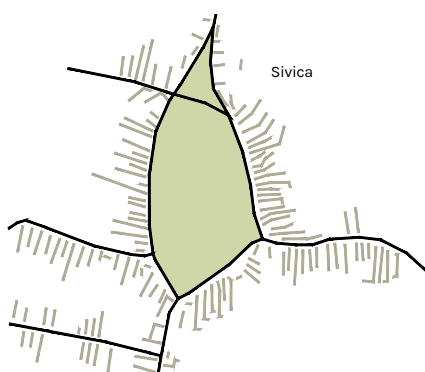
Gardinovec

Donje Međimurje područje je dravsko-murske nizine, pa su na poziciju i strukturu naselja utjecale i poplave. Ta su naselja veća i međusobno bliža, a zanimljiva karakteristika nekih od njih je tlocrtno izvijanje povezano uz promjene riječnih tokova što je vidljivo primjerice u Prelogu i Oporovcu uz Dravu, te Podturnu uz Muru.

Podturen

Zanimljivi su primjeri naselja s gmajnama koje susrećemo u Sivici i Donjoj Dubravi. Gmajna, od njemačke riječi Gemeinde (općina), je prostor zajedničkog vlasništva korišten za zajedničku ispašu ili sakupljanje drva. Smještale su se u zaštićenom dijelu naselja, okružene kućama ili šumom kako bi se spriječilo bježanje stoke, a uz svoju osnovnu funkciju bile su i mjesto susreta, novih poznanstava, razmjene dobara i znanja.

Sivica

Potpuno drugačiji prostorni razmještaj zelenih javnih površina unutar naselja nalazimo u Svetoj Mariji gdje su se dva naselja, Altarec i Družilovec, rastom i razvojem spojila u jedno. Nepravilna mreža ulica i policentričnost naselja nastali povijesnim širenjem očuvani su do danas. Specifičnost naselja je u velikom broju trokutastih zelenih površina, nastalih na sjecištima nepravilne mreže ulica, sa raznim javnim funkcijama kao što su dječja igrališta, sjenice, šumarci, spomenici.

Sveta Marija

Vrijedni primjeri su i Zasadbreg, Frkanovec i Merhatovec u kojima se šumske površine poput zelenih prstiju uvlače između ulica te čine nastavak građevnih čestica. Takav sklop skladnog mjerila i odnosa izgrađene cjeline i prirodnog okruženja pridonosi izuzetnoj slikovitosti predjela.

Zasadbreg

Opisane raznolikosti struktura ruralnih naselja Međimurja nositelj su identiteta samih naselja i cijelog Međimurja, te ih je

pri daljnjem planiranju naselja potrebno čuvati i prema potrebi ispuniti novim sadržajima, ali kojima se ne narušava specifičnost prostora.

U sklopu radionice **Raznolikost ruralnih naselja** uspoređivali su se urbanistički obrasci ruralnih naselja u Međimurju, analizirali razlozi njihove različitosti te su se vrednovala današnja zatečena stanja u prostoru. Kroz kratki povijesni pregled razvoja naselja, sudionicima su se približili pojmovi prostora javnih zelenih površina i načini njihovih korištenja, pješačko-biciklističke veze, položaj glavne prometnice u odnosu na naselje te odnos izgrađenog dijela sa okolnim poljima i šumama.

Kako zamišljaš idealno naselje?

● Idealno naselje trebalo bi biti cjelovito, a kuće grupirane s glavnom cestom koja vodi kroz naselje i stvara jedinstveni prostorni doživljaj. Ljudi bi trebali živjeti u skladu s prirodom, pa bi se naselje trebalo maksimalno prilagoditi krajoliku. Sadržavalo bi park, mjesta za druženje i zajedničke aktivnosti, a možda i vodene površine (potoci, ribnjaci). Trebalo bi imati i javne zgrade čije su funkcije u službi stanovnika.

● Za mene idealno naselje podrazumijeva suživot s prirodom, otvaranje javnih prostora prema prirodi, vraćanje i održavanje prirodnih elemenata kao npr. vode u naseljima. Prometno je dobro povezano, ali na način da se ceste prilagođavaju prostoru i životu ljudi, a ne obrnuto kako je često slučaj danas. Idealno naselje premreženo je pješačkim i biciklističkim stazama koje se nastavljaju dalje, prema drugim mjestima. Ne smijemo dopustiti da se selo pretvori u sivo predgrađe.

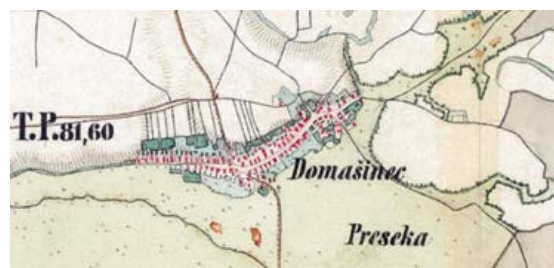
Koje sadržaje predlažeš za prostor gmajne?

park
sportska igrališta
dječja igrališta
ribnjak
zajednički voćnjaci i vrtovi
javni sadržaji

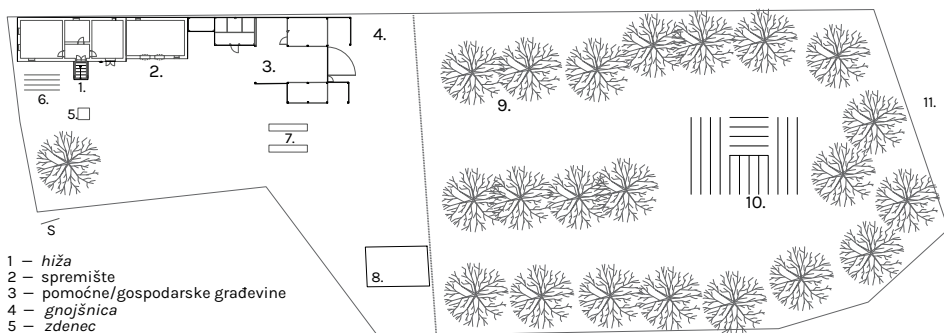
1 – Sivica, 2 – Gornje Međimurje, 3 – Belica, 4 – Kapelšćak, 5 – Oporovec, 6, 12 – Črečan, 7, 9, 11 – Sveta Marija, 8 – Podturen, 10 – Otok

Seosko imanje

Tradicijsko seosko imanje (grunt) prostor je na kojem su se život i rad njegovih stanovnika neprestano ispreplitali i nadopunjavali. Njegova organizacija, kao i organizacija same tradicijske kuće, nastala je postepeno, preuzimanjem i modificiranjem znanja i iskustava prethodnih generacija. Seosko imanje često je funkcioniralo kao samodostatna cjelina, a sastojalo se od stambene i gospodarskih građevina te obradivih površina i šuma koje su se nastavljale na izgrađeni dio čestice. Razmještaj i odnos samih građevina i ostalih površina ovisio je o obliku i veličini građevne čestice, topografiji terena, ali i o imovinskom statusu vlasnika.

Shematski prikaz organizacije seoskog imanja, Črečan 90

- 1 – hiža
- 2 – spremište
- 3 – pomoćne/gospodarske građevine
- 4 – gnojšnica
- 5 – zdenec
- 6 – brajda s vinovom lozom
- 7 – kuružjaci
- 8 – štale
- 9 – voćnjak- jabuke, šljive, kruške
- 10 – povrtnjak
- 11 – nastavak na šumu i oranice

Tipično seosko imanje, posebice u srednjem i donjem dijelu Međimurja, svojom je užom stranom orijentirano na ulicu. Uz samu ulicu, na međi uz susjeda, nalazila se stambena građevina zabatom okrenuta prema cesti. Na nju su se u dubinu čestice nastavljale gospodarske građevine udomljavajući razne funkcije koje su bile dio svakodnevice ruralnog stanovništva. Kokošinjci, svinjci (koci) i štale bili su prostori za čuvanje domaćih životinja. Štagalj (škedenj) služio je za čuvanje sijena. Kukuruznjaci (kuružjaci), male građevine za skladištenje kukuruza, postavljali su se nasuprot kući, a vrlo često i uz samu ulicu kako bi se u slučaju izbijanja požara moglo što brže ugasiti vatru i sačuvati hranu. Imućnije obitelji imale su

bunar (zdenec), najčešće smješten nasred dvorišta. Izdvojen od ostalih objekata bio je toalet (šekret), te gnojnica (gnojšnica), mjesto odlaganja životinjskih fekalija.

Biljke su također bile neizostavni dio seoskog imanja. Ispred kuće, uz cestu, sadilo se ukrasno bilje. Stabla su često upotpunjavala dvorišni prostor, a u stražnjem dijelu dvorišta nalazio se vrt i voćnjak, te obradive površine.

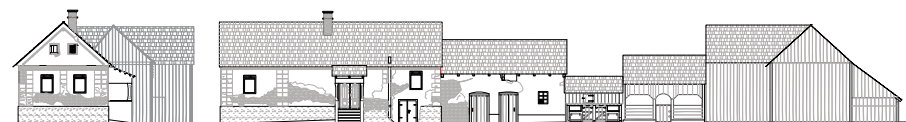
U sklopu radionice na temu Seosko imanje, sa sudionicima su se komparirali načini života danas i nekad, razina privatnosti i udobnost u višestambenoj zgradi i kući, te dojmovi prilikom obilaska seoskih imanja po Međimurju.

Je li vas tradicijska arhitektura, pogotovo organizacija grunta, inspirirala? Što vam se sviđa, a što ne sviđa na starim gruntovima?

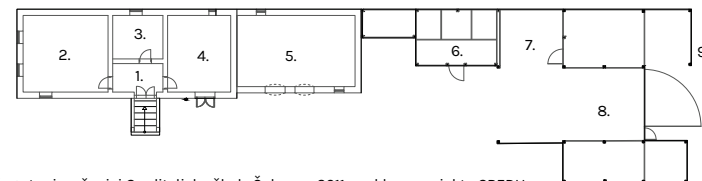
- Sviđa mi se prostranost dvorišta tradicijskog seoskog imanja, a ne sviđa mi se razina komfora u samim kućama: njihova skučenost, te nepostojanje kupaonice
- Inspirirao me red i sklad seoskih dvorišta, te jednostavnost i povezanost kuće i gospodarstva.
- Sviđa mi se princip povezivanja životnog prostora s prirodom i iskorištavanje prirodnih resursa, te cjelovitost grunta: uz stambene prostore tu su i zelene površine, šume, ali i mjesto za životinje koje bi im služile kao izvor hrane.

Koje bi sve namjene stari gruntovi u budućnosti mogli imati?

- Stari gruntovi sa svojim građevinama mogli bi postati turistička privlačnost naših sela. Mogli bi se koristiti kao klasični smještaj u kući ili kao obiteljski kamp u dvorištu, ili pak prenamijeniti u ugostiteljske objekte (restorane, kafiće), a ukoliko imaju i podrum, mogli bi postati vinarije.
- Mogli bi se koristiti u kulturne i obrazovne svrhe, kao etno imanja ili kao muzeji.
- Stari gruntovi i dalje mogu služiti svojoj izvornoj svrsi, kao prostor na kojem živi i radi jedna obitelj. No, stambene bi se funkcije svakako trebale modificirati i prilagoditi današnjim standardima života (dodavanje kupaonice, prenamjena pojedinih prostora u dodatne sobe i slično).

- 1 – ganjk
- 2 – prednja hiža
- 3 – kuhinja
- 4 – zadnja hiža
- 5 – spremište
- 6 – kotec i kočar
- 7 – drvarnica
- 8 – škedenj
- 9 – gnojšnica

Črečan 90, snimak postojećeg stanja, učenici Graditeljske škole Čakovec, 2011., u sklopu projekta CREDU - Pogranični program izobrazbe u strukovnom školstvu u polju tradicijskih načina gradnje

1

2

6

3

7

8

9

4

1, 6 – Matulov grunt u Frkanovcu, 2 – Jurovčak, 3 – Marof, 4 – Sveta Marija, 5, 11, 13 – Sivica, 7, 8 – Črečan, 9 – Vrtišinec, 10, 12 – Otok

10

5

11

12

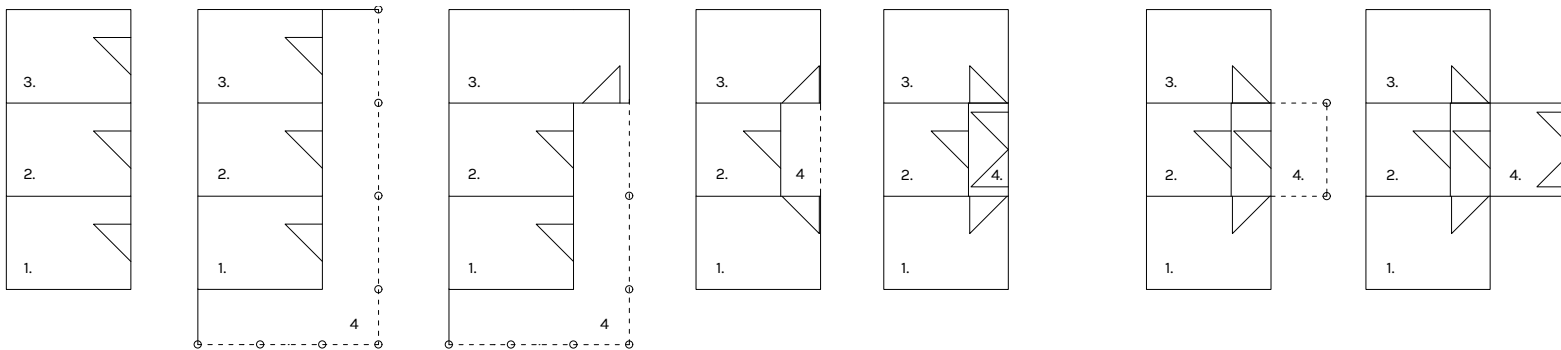

13

Tradicijska kuća i materijali

Tradicijska međimurska stambena kuća, hiža, dio je prostorno-funkcionalnog sklopa građevina na seoskom imanju. Tlocrtno je hiža bila trodijelna prizemnica koju su tvorile prednja hiža, kuhinja i zadnja hiža, natkrivene dvostrešnim krovom. Često se postavljala odmah uz među sa susjedom tako da je užom zabatnom stranom orijentirana na ulicu.

1 – prednja hiža 2 – kuhinja 3 – zadnja hiža 4 – ganjk

Na zabatnom pročelju su se nalazila dva prozora prednje hiže, a vrlo često bilo je i reljefno ukrašeno (profilirani horizontalni vijenac između prizemlja i tavana, uglovi kuće, okviri prozora itd.). Ovdje se mogla naći i niša s kipom Sv. Florijana, zaštitnika vatrogasaca i čuvara od požara, te godinom izgradnje kuće. Tako postavljeno zabatno pročelje možda je i najprepoznatljiviji element kuće, a u mjestima gdje su parcele postavljane gusto i pravilno jedna uz drugu, njihovim su se nizanjem formirala karakteristična ulična pročelja tradicijskih naselja. U početku se u sve tri prostorije kuće ulazilo direktno iz dvorišta, no s vremenom se formirao element trijema ili ganjka, kao natkrivenog otvorenog pretprostora za ulazak u kuću, koji je također mijenjao svoje oblike i pozicije. Kuhinja je bila centralni prostor kuće u kojoj je isprva bilo otvoreno ognjište s otvorom u stropu kroz koji je strujao dim, a kasnije se zidaju štednjaci s dimnjakom do tavana (najže) koji je služio za sušenje mesa. U prednjoj hiži spavali su roditelji i mala djeca, te

je bila grijana preko peći koja se ložila iz kuhinje. Zadnja hiža bila je skromnija u odnosu na prednju hižu, a bila je u funkciji dodatnog stambenog prostora ukoliko je više generacija živjelo pod istim krovom ili je služila kao spremište. Izvana se pristupalo stepenicama koje su vodile u podrum, tlocrtno položen ispod stražnjeg dijela kuće.

Prilikom izbora materijala i tehnologije gradnje, kod tradicijskih se kuća gradilo lokalno, racionalno i primjereno. Zidovi kuća gradili su se od dostupnih materijala: drva, pletera (vrbovo pručje), nabijene zemlje, sušene i pečene cigle. Drvena krovišta su se gradila kao roženička povezana pajantama. Krovišta su se ispočetka prekrivala slamom, od čega i dolazi naziv šopana hiža za tradicijsku kuću prekrivenu šopom, tj. slamom. Kasnije se kuće prekrivaju crijepom. Podovi su većinom bili zemljani, rijetko daščani.

U sklopu radionice na temu Tradicijska kuća i materijali, komparirale su se veličine i etažnosti tradicijskih i suvremenih kuća, broj prostorija, korišteni materijali u gradnji te ugodnost prostora. Analizirane su bezvremenske kvalitete tradicijskih kuća kojima trebamo težiti i danas (toplina, ugodnost, primjerenost veličina, lokalni materijali...).

Kakav dojam su na tebe ostavile tradicijske kuće?

- Djeluju prirodno jer se boje i materijali tradicijskih kuća bolje uklapaju u okolinu od suvremenih kuća.
- Djeluju mi toplo i ugodno, ali ujedno i mračno i skućeno.
- Do prije Poligona arhitekture smatrao sam da se trebaju srušiti, no sad smatram da su vrijedan dio našeg prostora i da ih je potrebno čuvati.

Što bi izdvojili kao najzanimljiviju karakteristiku tradicijske gradnje?

- Materijali potrebni za gradnju uzimani su lokalno, korišteno je kolektivno znanje, a cijelo je naselje sudjelovalo u gradnji kuće.
- Skućenost prostora i manjak svjetlosti u kući.
- Najzanimljivija karakteristika mi je da su se stambeni dijelovi sastojali od svega tri prostorije, a članova kućanstva bilo je mnogo.

Tradicijske kuće koristile su lokalne materijale prilikom gradnje, tj. ono što je bilo dostupno. Možemo li takav princip primijeniti danas?

- Opeka starih kuća može poslužiti kao obloga podova ili zidova. Stare grede mogu se ponovno upotrijebiti za svoju izvornu svrhu ili za izradu drvenih obloga i sl.
- Šiblje i granje možemo iskoristiti kao materijal za izradu pletenih ograda.

TRADICIJSKA KUĆA I MATERIJALI

1 – Sveti Martin na Muri, 2 – Podturen, 3 – Frkanovec, 4 – Preseka, 5 – Gornja Dubrava, 6-Zasadbreg, 7, 8, 10, 11 – Črečan, 9 – Matulov grunt u Frkanovcu

Što smo naučili?

Raznolikost ruralnih naselja

Iz analize međimurskih ruralnih naselja i njihovog povijesnog razvoja uočavamo da su ona uvelike nastajala kao reakcija na postojeće zatečene prirodne elemente pri čemu su ljudske intervencije u prostoru uvažavale i koristile upravo te prirodne elemente kao izvor identiteta pojedinih naselja te ga gradnjom nadograđivale i vrlo pažljivo mijenjale. Takav princip vrijedna je pouka i današnjem prostornom planiranju sela i gradova.

Javni život naselja nekad se prvenstveno odvijao na privatnim seoskim imanjima, ulicama, pašnjacima, a tek dijelom u malobrojnim javnim građevinama poput crkve i škole. Unazad nekoliko desetljeća stvoreno je značajno povećanje i diferencijacija javnih funkcija pri čemu su nastali specijalizirani prostori – kulturni i vatrogasni domovi, škole, sportske dvorane, upravne zgrade, gospodarske zone i slično. Neminovno je da se slika ruralnih naselja mijenja, te su se neka naselja i značajno urbanizirala, međutim prepoznavanjem i uvažavanjem kvaliteta i specifičnosti pojedinih naselja olakšava se i usmjerava donošenje prostornih odluka pri čemu je od iznimne važnosti štiti *genius loci* – duh mjesta.

Seosko imanje

Osnovna karakteristika tradicionalne ruralne organizacije imanja jest jednaka važnost funkcije stanovanja i gospodarsko-poljoprivredne funkcije. Danas se život u ruralnim područjima promijenio te se samo dio stanovništva bavi poljoprivredom kao primarnom djelatnošću, dok se velik dio bavi nepoljoprivrednim poslovima ili radi u gradovima. Međutim iz tradicijskih seoskih imanja možemo izvući nekoliko vrijednih pouka.

Nekad su seoska imanja funkcionirala prvenstveno kao samodostatne cjeline u kojima su ljudi imali znanja i mogli stvoriti praktički sve potrebno za život, a odnos kuće, vanjskih prostora i prirode se maksimalno nadopunjavao. Upravo ideje

samodostatnosti i veće povezanosti s prirodom postaju sve inspirativnije i danas, a pandemija covid-19 dodatno potencira takve pristupe. Počeli smo sve više razmišljati o vlastitom uzgoju hrane, a nemogućnost korištenja javnih otvorenih prostora na početku pandemije itekako nam je dala do znanja koliko su vanjski prostori, vrtovi, terase, pa čak i balkoni bitni.

Analizirajući vanjske prostore tradicionalnih seoskih imanja primjećujemo: stabla i voćke daju plodove za prehranu i preradu te poboljšavaju mikroklimu, povrtnjaci daju hranu, visoko ukrasno bilje stvara živu ogradu, vinova loza na brajdama stvara hlad, a imanje je i stanište životinja raznih veličina. Danas se u našim urbanim i ruralnim okućnicama događa osiromašenje vidljivo znatnim povećanjem popločenih površina te smanjenjem količine visokog zelenila koje je svedeno na travnjak s niskim ukrasnim biljem bez razvijenih krošnja. Iako je način života dramatično transformiran, raznovrsnost vanjskih mikroambijenata tradicijskih imanja sigurno je kvaliteta kojom možemo oplemeniti i današnje okućnice. Takvim ćemo pristupom ujedno doprinijeti i bioraznolikosti stvarajući staništa za mnoge biljke i životinje.

Nažalost mnoge tradicijske stambene i gospodarske zgrade u Međimurju su srušene ili neodržavane. Stručno

vrednovanje i zaštita je nužna, ali ne i dovoljna. Potrebno je dodatno priznavanje njihovih vrijednosti i na političkoj razini kroz sustavnu financijsku, organizacijsku i edukacijsku pomoć privatnim vlasnicima kako bi se tradicijska imanja stavila u funkcije stanovanja, rada, OPG-a, eko turizma, društvenog poduzetništva, ugostiteljstva i slično. Kupnjom i obnovom arhitektonski najvrijednijih imanja od strane županije i/ili općina te pretvaranjem u funkcije poput edukativnog centra za mlade, lokalne knjižnice, ekomuzeja, edukacijskog centra za stare obrte, škole u prirodi, umjetničkog centra, ekotržnice i slično stvorila bi se prostornom površinom malena, ali ambijentom i raznolikošću namjena bogata mreža javnih funkcija koje osnažuju identitet zajednice.

Tradicijska kuća i materijali

Česta skromnost i mala površina stambenih građevina (*hiža*) u odnosu na velik broj članova obitelji usko je povezana s tadašnjim skromnijim načinom života. Povećanjem ekonomskog standarda i promjenom načina života dolazi do značajnog povećanja dimenzija kuća (veća visina i tlocrtna izgrađenost), čime se sklad slike naselja ponegdje znatno narušava. To je posebice vidljivo u naseljima koja su se razvijala nizanjem uskih čestica uz glavnu ulicu.

Koristeći samo ono što im je bilo na raspolaganju, lokalne materijale i tehnike gradnje, tradicijski majstori uspjeli su stvoriti građevine koje su tople, ugodne, prirodne i koje su i danas nositelj identiteta prostora, iako se iznutra doimaju mračno i skućeno za sadašnje potrebe. Zahvaljujući razvoju tehnologije i dobavlivosti raznovrsnih materijala, danas možemo graditi prostrane kuće s

velikim otvorima koje odlično odgovaraju suvremenom načinu života, ali kojima često nedostaju oblikovne i ambijentalne vrijednosti. Suvremeni materijali i tehnike gradnje napravili su rez naspram tradicijskih na način da su znanja i vještine tradicijskih majstora neprevedno postali anakroni, a majstora s potrebnim novim znanjima i vještinama manjka.

Imajući u vidu kompleksnost gradnje dolazimo do zaključka da je prostorni identitet potrebno razvijati i nadograđivati pažljivim ispreplitanjem suvremenog i tradicijskog. Moguće je suvremeno graditi uključivanjem i razvijanjem lokalnih znanja i vještina, kombinacijom upotrebe raznovrsnih materijala s naglaskom na smanjenje ekološkog otiska te poticanjem njihove lokalne proizvodnje.

Važnost edukacije mladih o međimurskoj tradicijskoj arhitekturi

Edukacijom mladih o povijesnom razvoju, analizom sadašnjeg stanja te razgovorima o mogućim budućim odlukama, osvještava ih se o bogatstvu i važnosti raznolikosti međimurskih ruralnih naselja, seoskih imanja i tradicijskih kuća. Također, uči ih se usvajanju principa poštivanja prirodnih elemenata i njihova značaja u stvaranju identiteta i ugođaja prostora. Takve se teme mladima najbolje približavaju kombinacijom teorijskog, terenskog i praktičnog učenja, što je i osnova načina rada Poligona arhitekture.

Ova brošura, nastala kao rezultat kratkih aktivnosti za mlade, moguća je inspiracija i poticaj za sveobuhvatnije i opsežnije stručno obrađivanje tematike međimurske tradicijske arhitekture te sustavnije i dugoročnije educiranje mladih.

Korisnik: Udruženje arhitekata Međimurja

Bana J. Jelačića 22, Čakovec / www.uam.hr

Projektni partner: Grad Čakovec

Ukupna vrijednost projekta: 469.280,00 kn

– bespovratna sredstva osigurana iz Europskog socijalnog fonda (398.888,00 kn) i Ministarstva kulture i medija iz Državnog proračuna RH (70.392,00 kn)

Razdoblje provedbe projekta: 12 mjeseci
(15. 6. 2021. – 15. 6. 2022.)

www.poligonarhitekture.org

facebook: @PoligonArhitekture

e-mail: info@poligonarhitekture.org

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj brošure isključiva je odgovornost Udruženja arhitekata Međimurja.

Organizacija informativnih i edukativnih događaja sufinancirana je u okviru Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali, iz Europskog socijalnog fonda. / www.strukturnifondovi.hr / www.esf.hr